

PAU ROIG ESTRADÉ I LA SENSIBILITAT PEL PAISATGE

Francesc X. Puig Rovira

Amb la mort de Pau Roig Estradé ha desaparegut una figura significativa d'una generació de la pintura de Vilanova, la dels deixebles de Mir, que ha mantingut amb dignitat durant el segon terç del segle XX la tradició i la rellevància que ha distingit la vila durant les dècades anteriors en el camp de les arts plàstiques.

Dos pintors de Vilanova han usat, i els ha estat atribuïda amb reiteració, la denominació de deixebles de Joaquim Mir: Pau Roig Estradé i Salvador Masana. Tots dos han seguit les petjades de Mir, li han professat una autèntica i profunda devoció i admiració, manifestada diferentment en l'obra respectiva. A partir de la llavor sembrada o alimentada per Mir, en uns inicis juvenils, ells han anat realitzant la seva obra i l'han feta sols, com a tasca personal, no pas com a obra de grup o d'escola, durant més de cinquanta anys, des que Mir va morir el 1940. Els camins respectius tenen punts comuns i altres de divergents. Per a tots dos el paisatge ha estat la font principal d'inspiració de la pintura, i no un paisatge global o indefinit, sinó bàsicament el mediterrani, propi de les nostres contrades, amb una configuració característica de llum i de color, diferent del paisatge d'altres terres. Roig s'ha expressat (la pintura ha estat el seu llenguatge) amb serenitat, amb contenció i amb senzillesa, només a través de l'obra artística, sense altres manifestacions verbals o escrites que la glossin, la interpretin o l'exaltin. Masana ha estat més vehement i extrovertit, i més atent als aspectes exuberants i esclatants.

Pau Roig Estradé, en el qual centrem el comentari, va tenir Mir per mestre, però també Alexandre de Cabanyes i Enric C. Ricart. En tots els casos, tant o més que de mestratge hem de parlar d'amistat i de bona entesa en el camp de l'art, que era el punt comú d'afinitat. No es tractà d'un mestratge en el sentit de transmetre uns coneixements, sinó en un sentit més ampli, de "fer" un home, d'inculcar i avivar una sensibilitat. L'única formació artística d'aula o d'escola que va rebre Roig Estradé va ser abans de 1934, a l'Escola d'Arts i Oficis de Vilanova, en unes classes nocturnes de dibuix i pintura que impartia Alexandre de Cabanyes. També assistia a la casa de Mir, on passava estones i l'acompanyava tant com podia mentre pintava al seu estudi o a l'aire lliure.

Mir influí en Pau Roig, com en altres pintors, d'una forma molt peculiar. Mir no fou mai un mestre, en el sentit que habitualment s'entén, d'impartir amb regularitat i mètode uns coneixements o unes normes. Mir, primera figura del paisatgisme català postmodernista, un dels paisatgistes més originals de l'art occidental del seu temps (segons diu Francesc Fontbona), tenia una personalitat imponent, captivadora i complexa, alhora que era de tracte senzill i cordial. Mir va fixar la residència a Vilanova el 1922, quan ja tenia quasi cinquanta anys, poc després de casar-se amb la vilanovina Maria Estalella. Establert a Vilanova i estabilitzat personalment, va influir en diversos artistes joves (o millor, joves amb voluntat d'esdevenir artistes), que es van acostar a ell amb ànim d'aprendre, amb actitud receptiva. Mir simplement

Reembres, núm.6. Any 1994. Pàgs. 5-10.

es deixava acompanyar pels joves, que acudien per pintar prop d'ell; permetia que veiessin com manejava la paleta i els pinzells, com contemplava un indret, com l'elegia, deixava que apreciessin quins eren els centres o els aspectes més concrets d'interès, com anava col·locant les pinzellades sobre una tela, com a través d'unes taques de color construïa una pintura, els comentaris que feia, etc. Deixava que alguns joves artistes pintessin al seu costat, els corregia, els criticava o censurava si calia, els donava alguna insinuació, els retocava una pinzellada o un traç. El jove anava progressant, donant consistència a la seva personalitat, al costat de l'artista madur i consagrat.

El paper de Mir no era el del mestre que exposa ordenadament unes teories o unes normes i unes pautes d'una disciplina, sinó la del que a través d'una relació més global permet i estimula que el deixeble vagi adquirint i assimilant, no solament uns coneixements tècnics, sinó sobretot una forma de situar-se davant d'un tema, en definitiva, una actitud i una sensibilitat. Alguns joves que després han esdevingut artistes s'acostaren a Mir en diversos moments i reberen d'ell una influència decisiva. En podríem fer una llista, no molt llarga certament. Els vilanovins Pau Roig Estradé i Salvador Masana foren els que tingueren ocasió de passar més hores al seu costat, i tots dos li deuen el desvetllament i l'orientació inicial de la vocació d'artistes (Masana, deu anys més jove que Roig, estava en una edat entre infantil i adolescent, mantingué amb Mir una relació més paterno-filial).

Pau Roig tenia vint-i-cinc anys quan el 1940 s'esdevingué la mort de Mir. Amb ell havia tingut una relació juvenil, però intensa, de la que n'havia quedat una empremta profunda i inesborrable.

A través de Pau Roig es manifesta un Mir que no és el personatge vehement, entusiasta, amb freqüents mostres de rauxa, que sovint recorda l'anecdolari, sinó que en podem contemplar la faceta serena i assenyada. Unes cartes de Mir dirigides a Pau Roig quan aquest estava mobilitzat a causa de la Guerra Civil, en un estat de pessimisme i depressió més intens de l'habitual en ell, expressen l'estima que Mir li tenia i com procura estimular-lo amb comprensió per l'angoixa en què Roig es trobava.

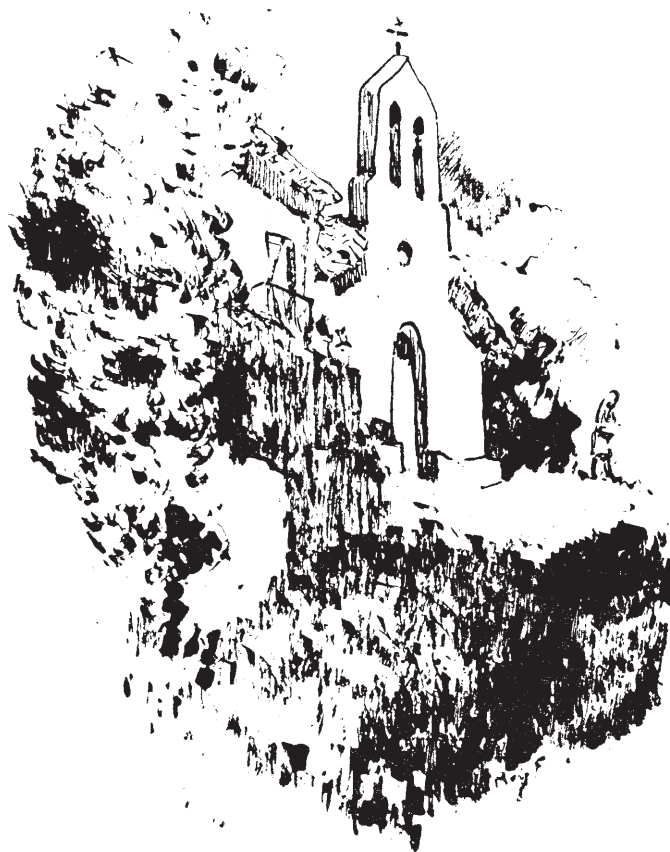
El 1940 Pau Roig Estradé ja va fixar per sempre la residència a Vilanova i només es va moure per petits desplaçaments. Era encara en ple període de maduració, quan la seva personalitat tot just començava a emergir, que es trobà tot sol, lluny de la influència d'altres artistes, només amb el record de Mir i sota l'influx del caliu artístic mantingut entorn de Cabanyes i Ricart. Així s'anà conformant la seva personalitat definitiva.

Ell ha portat sempre una vida molt ordenada. Ha tingut des de jove una dedicació constant i metòdica a la pintura i al dibuix, sòlidament fonamentada. Però no hi ha tingut una dedicació exclusiva o a temps complet, ja que ha exercit altres dedicacions professionals, com la d'administratiu d'una empresa. Aquesta circumstància li ha proporcionat els mitjans de subsistència personal i familiar, i no l'ha obligat a dependre econòmicament de la pintura o de la dedicació a l'art. A la pintura hi ha dedicat moltes de les hores de lleure. Aquestes dades biogràfiques expliquen que hagi

pogut treballar amb mètode, amb apreciable llibertat d'esperit, amb pocs condicionants externs, amb fidelitat constant al seu concepte estètic.

El paisatge que inspira la major part de la seva obra és el dels voltants de Vilanova, paisatge d'una configuració determinada de llum, de color i d'estructura. Destaca la riquesa de colors, amb uns de dominants: els verds molt variats, els blaus del cel, els blancs i grisos dels núvols, colors variats en zones disperses. Pau Roig ha plasmat el paisatge en general en grans espais oberts, en vistes panoràmiques, no pas en petits espais, en micropaisatges. Una fase prèvia a l'execució de l'obra, del quadre, ha estat la d'observació i d'anàlisi del paisatge, amb una atenció i un aprofundiment creixent, amb la finalitat de desenvolupar-lo plàsticament. Podem veure l'afany de conèixer la realitat i de fer-ne la glossa d'alguns temes, glossa que un pintor fa amb la pintura.

Hi ha indrets que reiteradament han inspirat pintures de Pau Roig. D'una manera particular m'han cridat l'atenció els de l'entorn de l'ermita de Sant Joan, de Vilanova, que han constituït el tema d'un nombre apreciable de quadres, encara que sense caure en la repetició. Això és un exponent de la riquesa de matisos que un artista pot arribar a trobar en el paisatge d'una petita parcel·la de territori.

Ens podríem referir a altres paratges concrets de l'interior o de les rodalies de la nostra vila que més d'una vegada l'han inspirat i dels quals ha quedat testimoni a la seva obra. Alguns aspectes tractats per ell (penso concretament en el mercat i en el port) han experimentat transformacions al llarg dels anys. La seva obra n'és un testimoni gràfic, i la podem considerar, per tant, com un document històric, en el que queda constància de la situació d'un moment o d'una època.

En el conjunt de l'obra de Pau Roig podem notar una continuïtat, una fidelitat a un corrent estètic, que no és pas sinònim d'estancament i d'uniformitat. Si bé l'artista mostra una tenaç delectació en una mateixa temàtica, mostra alhora una voluntat de realitzar una obra cada cop més acurada, un desig de perfeccionar, en el coneixement, l'anàlisi i l'execució, l'estudi minuciós de la lluminositat, de la composició i del color.

Al llarg de tota la seva trajectòria artística no es pot parlar d'etapes, però sí de diferències apreciables. Vers 1950-1960, notem la reiteració en l'ús d'uns verds més aviat tirant cap al blau o el gris, amb variats matisos dins d'una mateixa gamma de tonalitats. Emprava una capa molt prima de pintura, clara o diluïda, com si la volgués estalviar, fins el punt que en zones de blanc deixava veure la tela natural. Els últims anys han dominat els verds més intensos, més nítids, amb pintura més espessa, amb pinzellades més petites, amb zones de color més variat. Les taques de color estructuren amb meticulositat el conjunt; no es tracta mai de grans masses de color, ni el resultat són obres *llepades*. És constant l'interès pels arbres i els arbustos, en general vistos a distància, servint les flors i altres elements aïllats per augmentar la riquesa de color i per trencar la uniformitat. En certes pintures, o en certes zones d'aquestes, ha aconseguit una simplificació en les formes quasi propera a l'abstracció. Roig Estradé ha seguit la millor tradició del paisatgisme català, amb la reproducció o la plasmació d'un paisatge sense figures, però sí amb construccions o edificacions.

Si bé limitada l'obra de Pau Roig Estradé al paisatge de Vilanova i de la comarca (Canyelles, Cubelles, Olivella, Castellet, etc.), tots els desplaçaments temporals, obligats o voluntaris, els ha aprofitat per pintar a les contrades on ha anat. Quan li ha estat possible ha procurat seguir alguns dels itineraris pictòrics de Mir: les riberes de l'Ebre, Sant Martí Sarroca, Calafell, el camp de Tarragona, entre d'altres.

La limitació entorn de Vilanova del radi d'acció de Pau Roig, no es nota només en el relatiu a l'execució de l'obra, sinó també en la seva difusió. Els conjunts pictòrics més importants estan a la nostra ciutat. Citem en primer lloc els grans plafons amb vistes de tots els pobles de la comarca que formen la decoració mural, inaugurada el 1952, del Saló de Comissions de la Casa Consistorial, amb les imatges més peculiars de cada uns dels pobles, però que podem qualificar alhora com el conjunt més notable, i l'únic situat en un lloc públic, de tota l'obra de l'artista, molt representatiu del moment que va ser realitzat. És digna d'esment també la tela o conjunt de teles emsamblades que formen el fons mural de l'altar de la Mare de Déu de Montserrat, a l'església de Sant Antoni de Vilanova. No hi ha en cap institució pública, ni vilanovina ni forana, un conjunt seleccionat de la seva obra; en concret al

Museu Balaguer no hi ha cap pintura de Roig Estradé. La major part de l'obra forma part de col·leccions privades de Vilanova; només una petita part està en mans de col·leccionistes forans que l'han conegut directament. L'última exposició antològica de Pau Roig Estradé, celebrada el març de 1993 al castell de la Geltrú, quan l'artista ja patia un estat de malaltia irreversible, va permetre als visitants una visió global de la seva pintura, procedent tota de col·leccions vilanovines. Es tracta d'una obra extensa, d'apreciable qualitat i mèrit, però poc coneguda fora de la comarca, com tampoc ho ha estat el seu autor, almenys en la forma que es mereixia.

El seu temperament, l'organització de la seva vida familiar i la permanència a Vilanova han tingut com a conseqüència que hagi presentat molt poques exposicions fora de Vilanova. Sempre que havia de fer una exposició, la feina de seleccionar i recopilar un conjunt de quadres, tractar amb una sala, preparar un catàleg, etc, el neguitejava. Entre 1943 i 1961 n'havia fet algunes a Barcelona; però l'última és del 1966, fa més de divuit anys. Després ha presentat exposicions a Vilanova, en diverses galeries comercials i en institucions públiques, principalment a la Biblioteca-Museu Balaguer. Pau Roig ha treballat amb tenacitat, però el col·leccionista interessat en posseir una obra seva ha hagut d'anar a Vilanova, a una galeria o a l'estudi particular de l'artista.

Una conseqüència d'això és que el nom de Pau Roig Estradé sigui desconegut fins i tot pels entesos o interessats pel coneixement de la pintura; que molt pocs treballs monogràfics parlin d'ell fora de Vilanova, i que els llibres o estudis sobre l'art català contemporani, i més en concret sobre el paisatgisme català, ni tan sols el mencionin. És una mancança que caldria superar, ja que la categoria qualitativa i quantitativa de la seva obra no mereix aquest oblit. Ell es va preocupar més de treballar i de perfeccionar-se, que no pas de fer-se un nom, de crear-se una imatge.

Pau Roig ha estat no només pintor, sinó també dibuixant. El dibuix no s'ha de considerar solament com un auxiliar i un suport de la pintura, sinó que constitueix una especialitat amb personalitat pròpia. En l'extensa producció de Roig Estradé vull fer una menció especial del dibuix, perquè considero de justícia esmentar i ponderar aquesta faceta que ocupa un lloc destacat de la seva obra.

Pau Roig va fer centenars de dibuixos corresponents a detalls del nostre paisatge, a masies i altres edificacions rurals, a edificis urbans de Vilanova i d'altres pobles, o bé a detalls ornamentals o complementaris d'aquests, que fàcilment passen in advertits. Era una de les inquietuds de l'artista, conseqüència del seu arrelat vilanovisme i del seu interès pel coneixement del nostre passat, especialment l'anterior al segle XIX, del seu amor als elements que hi estaven lligats, que constitueixen uns signes de la nostra identitat ciutadana. Aquests dibuixos integren un conjunt molt notable que ell ha realitzat i ha guardat zelosament, són un document d'un valor extraordinari per al coneixement de la nostra vila, del nostre terme i de la nostra comarca.

Un gran nombre de dibuixos corresponen a masies o construccions rurals que ara ja no existeixen o que ja no es mantenen com ell les va dibuixar, perquè les transformacions de la vida moderna les han portades a l'abandó, i han estat modificades,

o absorbides per urbanitzacions legals o marginals, enderrocades per la mà de l'home o destruïdes poc a poc pels agents atmosfèrics, atesa la descurança dels homes. De moltes masies o sínies o d'altres edificis, els dibuixos de Pau Roig són l'únic record gràfic que en queda.

Ha estat molt encomiable l'esforç de Pau Roig Estradé per deixar un record permanent d'elements de la nostra història que es van perdent. Amb senzillesa i amb constància ha recopilat una documentació gràfica original, única i irrepetible.

En ocasió de la mort del nostre artista m'ha complagut de poder glossar, encara que amb obligada brevetat, alguns aspectes de la seva obra i de la seva persona. Però ara que, lamentablement ja no està entre nosaltres, i que la seva obra ha arribat al final, m'atreveixo a expressar alguns desigs, amb la certesa que seran compartits per algunes de les persones que hem admirat i apreciat a Pau Roig Estradé.

En primer lloc, el desig que es pugui fer una publicació d'una àmplia selecció dels dibuixos que va deixar de masies de la comarca, i també d'altres sèries temàtiques. Sé que hi ha persones que ho estan gestionant; jo mateix hi he intervingut, i espero que finalment sigui una realitat.

El desig també que una selecció representativa de la seva obra pictòrica pugui ser exhibida permanentment a Vilanova. Per aconseguir-ho és precís un esforç col·lectiu, encapçalat per l'Ajuntament i altres institucions públiques, i la col·laboració dels familiars. Aquest gran artista que ha estat Pau Roig Estradé ha de ser conegut per les generacions posteriors com un vilanoví il·lustre. Cal també un esforç, perquè dins el paisatgisme català se li consideri la vàlua que té, superant l'oblit que abans he comentat. El lloc que la història definitivament li atorgui ha d'estar d'acord amb la magnitud i la qualitat de la seva obra, no ha de ser pas la conseqüència del seu temperament tímid i callat. Aquest és l'últim desig que sincerament vull expressar.